

ORDINACIONS DEL LLOC DE PUIGTINYÓS EL 1707

Miquel López López

Paraules clau: Ordinacions, Puigtinyós.

Resum: Al principi del segle XVIII, el lloc¹ de Puigtinyós (actualment Montferri), que pertanyia a la vegueria de Vilafranca del Penedès, es va dotar de noves ordenances. El sacerdot jesuïta Josep Vives, fill de ca l'Ambrós de Montferri, ha fet donació a l'arxiu del poble d'una còpia manuscrita d'aquestes ordenances, que es conserven a l'arxiu familiar, i la transcripció que ell mateix en va fer.

Abstract: At the beginning of the XVIIIth century, the location of Puigtinyós, (nowadays Montferri), which belonged to the chief magistrate's

¹ Lloc: nucli de població que no està constituït en una comunitat amb la categoria de vila. AADD (1988), *Gran Enciclopedia Larousse*. Barcelona: Planeta.

Vila: població concentrada, compacta i solidària a escala física (rere muralles), a escala de reacció solidària (solidaritat municipal) i a escala jurídica (conjunt legislatiu propi) amb un dinamisme socioeconòmic que comporta un elevat desenvolupament dels sectors secundari i terciari, endegador d'una capacitat sobre l'entorn rural, la qual cosa es basa en el tracte legislatiu particular favorable per raó dels privilegis obtinguts del senyor superior. Flocel SABATÉ (1997), *El territori de la Catalunya medieval. Precepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, p. 140.

Les viles depenien de la jurisdicció reial, mentre que els llocs depenien dels abats o altres senyorius.

jurisdiction of Vilafranca del Penedès, was given a new ordinance. The Jesuit priest, Josep Vives, who was the son of Ca l'Ambròs de Montferri, has donated the village archives a manuscript copy of this ordinance, which is preserved in the family archive and of which he himself made a transcription.

Introducció

La història és una accepció etimològica que vol dir relatar i garantir el testimoni faedor d'uns fets pretèrits, en el sentit més ampli. Pot definir-se com el decurs de tot el que ha succeït a un conjunt humà.

La història d'un poble assumeix un procés diversificat i dinàmic alhora que, d'una manera progressiva, va realitzant una interacció immersa sempre en el transcurs del temps i en els esdeveniments que hi concorren.

Amb aquest treball vull descriure un moment determinat de la història de Puiginyós, els inicis del segle XVIII.

Puiginyós

El lloc de Puiginyós estava situat aproximadament a dues hores al sud del monestir de Santes Creus, a la ribera esquerra del riu Gaià, a l'actual terme municipal

Puiginyós, des del 1917 adoptà el nom de Montferri.

de Montferri. El domèstic fra Malloll, en el segle XV, donava com a afrontacions del terme Rodonyà, Masllorenç, Masarbonès, Montferri i la Figuerola:

A parte orientis, cum termino de Bonastre et cum termino mansi den Arbones; a circio, cum termino de Rodonya et de Villa Ardid, et ultra Gayanum in terminis de Plan, ab aocciduo, in termino de Montferri et de Figuerola.²

Un altre estudiós, Josep Iglésies, dóna com a afrontacions:

Te l quart de llargaria, mig quart de ampla, y de rodaria 6 quarts: afronta a llevant ab Rodoña, Albiñana y Montferri, a mitgdia ab Monferri y Mas Bru a ponent ab Vilabella y Brafim, y a tremontana ab Vilardida y Vilarrodona, te 45 casas y 134 personas.³

Demografia

El cens que utilitzo se suposa tret del primer any del cadastre de Felip V, procedent dels papers d'en Serra i Postius, que s'atribueix al 1716; el del 1717, que signa l'intendent Pedrajas, i també la taula-resum datada del 1718. Les dues ofereixen les localitats distribuïdes igualment per vegueries; en canvi, el patró que s'atribueix al 1719 i els volums manuscrits del comte de Danius les distribueixen per corregiments.

Aparici

	<i>1708 Cases</i>	<i>1716 Cases</i>	<i>1717 Veïns</i>	<i>1718 Cases</i>	<i>1719 Cases</i>	<i>1716 Perso- nes</i>	<i>1719 Habi- tants</i>
PUIGTINYÓS	53	45	43	37	45	134	134

Cartoteca digital

Àrea geogràfica: Catalunya

Títol: Cataluña: descripción geográfica de las cuatro provincias catalanas en la que se indican las vías de comunicación el número aproximado de habitantes de cada población, todos los pueblos y aldeas, las antiguas comarcas, los límites de provincia, Juzgados y obispado, etc.

Autor: Eduardo Brossa

Any original: 1898

² Són notes extretes de l'estudi del Capbreu de Puigtinyós de 1636, realitzat per Elisabeth Baldor Abril. Valls, 1999.

³ Josep IGLÉSIES (1974), *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana. Manifesta que componen el corregiment de Vilafranca 8 viles, 98 llocs, 24 veïnats i 12 quadres, amb 5.541 cases i 23.353 habitants.

Geografia de Puigtinyós⁴

S'ignora per què es deia així, si s'havia dit d'una altra manera, quan es va fundar i per qui. Es tracta d'un poble obert, baix i pla, a ponent del sol hi domina el cerç.

A distància d'un quart d'hora del poble, a la part del migdia, hi havia un moli d'oli, dos batans i un molí fariner, amb dues moles.

Prop del poble hi passava el camí reial, que anava de Valls a Barcelona; la seva amplada era la que necessitava un carruatge i no hi havia hostatgeries.

El terme tenia de llevant a ponent una hora, i de migdia a cerç mitja hora.

El poble, llarg d'orient a ponent, amb una placeta al mig, estava unit a quatre masos al seu terme, nomenats mas Ravell, mas Cendra, molí Draper i molí Fariner.

Les cases eren edificades de pedra i calç, productes que es trobaven a l'abast dels seus habitants.

Annexa al poble, l'església parroquial dedicada al seu patró, Sant Bartomeu, amb el cementiri separat i exposat a l'aire.

Hi havia un forn de pa en el qual el forner restava sota la cura de l'Ajuntament.

Agricultura

Les terres del terme de Puigtinyós, de qualitat mitjana i pobra, en part humides i mitjanament fèrtils, eren entre arenoses, pantanoses, muntanyoses i rocoses.

Estaven dividides entre els pagesos propietaris i subjectes a domini i alou d'altri i jurisdiccionals de l'abat i prior del monestir de Santes Creus.

S'acostumava a pagar als propietaris de les terres per cada gènere de contracte el lluïsmen en les transportacions a ral per lliura.

Es conreava la terra amb matxos, rucs i bous, hi havia 4 matxos, 9 parelles de rucs i 7 de bous; els estris més utilitzats eren l'aixada, l'aixadella, el rasclat i l'arada.

Al terme de Puigtinyós, els cultius que es podrien considerar bàsics eren les sembradures, vinyes, olivers, moreres, figueres, ametllers i noguers, així com llimoners i altres plantes com ara llegums i d'altres fruiters, fossin com a monocultius o associats entre ells. Els conreus es distribuïen per tot el terme, sense que, per les afrontacions que ens dona el capbreu,⁵ s'hi apreciés una concentració determinada de cultius.

⁴ Dades extretes de les respostes donades per Francesc Calaf al qüestionari de preguntes realitzat per Francisco Zamora el 20 de febrer del 1790. Documentació conservada a la Biblioteca del Palació Real de Madrid. Es tracta d'un qüestionari de 146 preguntes agrupades en cinc apartats: agricultura i història natural; indústria, oficis i fàbrica; comerç; política, i lletres i antiguitats.

⁵ Capbreu de Puigtinyós del 1636. AHCV Joan Renyer.

Abans de sembrar la terra es llaurava dues o tres vegades, la sega es feia amb falç i es trillava amb els animals. Les vinyes es llauraven dues vegades l'any, cavant-les prop del peu de cada cep, es podaven deixant dos o tres caps per cep i dos ulls cada cap, el raïm es collia amb portadores i es premsava amb els peus; a les oliveres se les deixava treure prou branca.

S'adobava la terra amb els fems del bestiar i amb els formiguers que es cremaven sobre la terra.

Els boscos eren de pins, carrascles i matolls, dels quals s'extreien glans i llenya que consumien els propietaris i tot el poble. Cada cinc anys s'esporgaven els boscos per tal de fer els formiguers.

Es criaven cabres, entorn de quatre-centes, i porcs, uns vint-i-quatre, així com unes vuitanta ovelles, que pasturaven pastors i sagals i que cada nit es tancaven al corral. Les ovelles s'esquilaven a l'estiu i es venia la llana i es criaven gallines i altres aus per a consum particular.

El conreu de la terra i la producció d'aiguardent eren els principals *modus vivendi*.

El terme de Puigtinyós es trobava molt fragmentat, amb domini del minifundisme; malgrat que es localitzaven algunes grans extensions, que es corresponien amb els masos, com la quadra del mas d'en Bru, també conegut com de la Porrallossa, amb tres-cents jornals.⁶

Comerç

L'aiguardent es venia a comerciants de les viles del Vendrell, Torredembarra o Altafulla i el bestiar, a les viles del costat.

Hi havia quatre cases on es reduïa el vi a aiguardent per tal de vendre'l.

Les professions

La major part de veïns eren pagesos, podríem fixar percentualment aquest grup en un 60% de la població; un 27% eren paraires,⁷ hi havia 4 moliners, 2 teixidors de lli, 2 teixidors de llana, un sabater i un rector.⁸

⁶ Ídem.

⁷ Un paire és un menestral que tenia com a ofici comprar i preparar la llana, abans que fos convertida en draps. També havia de fer la feina de rentar la llana, d'emborrar-la, de pentinar-la, de cardar-la, etc., abans que esdevingués un teixit. De fet, era el "senyor del drap", que participava en la majoria de les operacions de transformació o almenys les dirigia (els batedors o els abaixadors només eren els seus ajudants). Jordi BOLÒS (2000), *Diccionari de la Catalunya medieval* (ss.VI-XV).

⁸ Capbreu de Puigtinyós del 1636. AHCV Joan Renyer.

Pertinença de Puiginyós a la vegueria de Vilafranca del Penedès

Segons la relació que en fa Lluís de Peguera, del Consell de Sa Majestat en la Reial Audiència de Catalunya, en el seu llibre *Pràctica forma, y estil de celebrar corts generals en Catalunya y matèries incidents en aquelles*, editat l'any 1632, ens diu que constava de 114 nuclis d'habitatge: "32 són del Senyor Rey".

De los Llochs de Barons de la mateixa vegueria: los 5 següents son de la mensa episcopal de Barcelona, Vilarodona, Aulesa de Bonesvalls, La Granada, Ribes, Monmell. Los 4 següents de la Pia Almoyna de la Seu de Barcelona. Sant Martí de Sarroca, Oliuella, Sitges, Vilovi. Los 5 següents son de l'Abat de sant Cugat del Vallès, Vendrell, Sant Vicens de Caldes, Albinyana, Bonastre, Santa Oliva. Los tres següents, es lo civil de l'Abat de Montserrat i lo criminal del Senyor Rey, Sparaguera, S. Pere de Riudebilles, Tarràcola. Lo següent, es lo civil de l'Abat de Sàtas Creus, i lo criminal del Senyor Rey, Puiginyós.

Dins aquesta vegueria només Puiginyós pertany civilment a l'abat de Santes Creus.

La primera delimitació coneguda de la vegueria és del 1304, comprenia tot el Penedès, l'est del Camp de Tarragona, fins al riu Gaià, i bona part de l'Anoia.

La divisió eclesiàstica incloïa les vegueries de Barcelona i Vilafranca en el bisbat de Barcelona.

Històricament el principat de Catalunya estava organitzat en vegueries. El 1720, sota el règim borbònic, es van canviar per corregiments seguint el model castellà. El 1812, sota el règim napoleònic, es van crear departaments segons el model francès. Des del 1833 existeixen les províncies amb dos períodes singulars.⁹

⁹ Josep IGLÉSIES (1974), *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, volum I. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.

Entre el 1914 i el 1925, la Mancomunitat de Catalunya va concentrar les funcions de les diputacions provincials. Entre el 1936 i el 1939, la Generalitat va estar organitzada en comarques i regions. A hores d'ara queda pendent el desenvolupament de l'Estatut del 2006 amb la configuració territorial de les vegueries i dels consells de vegueria.

Acabada la reconquesta a Catalunya, es va consolidar la supremacia del Comtat de Barcelona i el seu comte va passar a ser sobirà. Els veguers exercien la delegació del poder reial dins les seves vegueries. En la primera divisió coneguda, del 1304, se n'esmenten divuit, i en l'última, del 1720, són quinze, amb vuit sotsvegueries. A partir del Decret de Nova Planta, el Principat va passar a ser una província dividida en dotze corregiments i un districte: Barcelona, Cervera, Girona, Lleida, Manresa, Mataró, Puigcerdà, Talarn, Tarragona, Tortosa, Vic i Vilafranca del Penedès, més el districte de la Vall d'Aran. La nova divisió es va adaptar a les vegueries, i se suprimiren les d'Agramunt, Balaguer, Tàrrrega, Camprodon i Montblanc. Les vegueries i sotsvegueries suprimides es van convertir en alcaldies majors. Els corregiments cercaven un equilibri demogràfic més adaptat a la geografia i a la governació militar. La vegueria de Barcelona va quedar fraccionada pel corregiment de Mataró, amb alcaldia major a Granollers i part del Penedès va passar al corregiment de Tarragona.

Pertinença a terra fronterera

Puigtinyós és terra de marca, terra de frontera, per la seva orografia i el riu Gaià, pel fet d'estar infós dintre de la Marca Hispànica, en el límit sud, és a dir, a cavall del que se'n sol dir la Catalunya Vella i la Catalunya Nova.

A mesura que el califat cordovès va perdent força, el fenomen de la reconquesta avança cap al sud. Catalunya mira amb motiu expansionista les terres meridionals. L'antiga via Augusta i l'antic camí de Lleida seran les zones per on s'anirà guanyant terreny. Els turons oferiran possibilitats per bastir-hi fortificacions.

Durant el segle X, es conqueriran l'Alt i el Baix Penedès, l'Anoia i la part nord-est de la Conca de Barberà. L'aprofitament de l'orografia del terreny és ben palesa en aquestes àrees. Glacis defensius¹⁰ com el del Penedès tindran fronteres naturals com la riera de Marmellar o la serra del Montmell. Tot un seguit de forteses (Pontons, Font-rubí, Sant Martí Sarroca, Mediona...) seran suficients per establir un efectiu sistema de vigilància i defensa.

És clara una línia mixta composta de torres i castells seguint el curs del Gaià de la qual forma part la Torre Grossa de Montferri. Aquestes fortificacions estan unides visualment i, coneixent algunes dates (1049 *aprisi*, 1069 i 1182 posteriors), podem relacionar-les amb la frontera del Gaià que s'establí a mitjan segle XI entre les zones cristiana i musulmana.

Una característica essencial de les torres era el parament d'*opus spicatum*.¹¹ Aquest tipus d'aparell ja fou usat en l'època romana, però molt escassament. Es generalitzà durant l'alta edat mitjana, i després en decaigué l'ús, però això no vol dir que desaparegués. D'altra banda, els edificis altmedievals solen presentar una argamassa duríssima.

Potestat normativa del municipi

Font i Rius recorda que els municipis baixmedievals catalans disposaven de la "facultat d'elaborar una reglamentació jurídica de les qüestions sorgides en el si de la comunitat veïnal i corresponents a l'àmbit propi de l'actuació autonòmica de la

¹⁰ Lluís CORTADA I COLOMER (1998). Glacis: desnivell orogràfic natural que permetia la construcció en la zona alta de les fortificacions.

¹¹ AADD. Valls: IEV. L'*opus spicatum* o *espina de peix* és un tipus de construcció utilitzada en temps de romans i medievals, consta de maons, rajoles o pedra tallada posades en un patró en forma d'espina de peix. El seu ús era generalment decoratiu i més comunament s'utilitzava com a paviment, encara que també ho trobem com a tècnica de construcció de murs i parets. L'aplicació en plans horitzontals, com ara paviments o simplement decoratius, no presenta cap problema, si bé l'aplicació en murs de càrrega és inherentment dèbil, ja que els angles oblics dels elements tendeixen a obrir-se horitzontalment sota compressió.

municipalitat”, la qual estava determinada per la integració dels dits municipis en un cercle polític superior. En el cas de Puigtinyós, l’abat de Santes Creus.

A Puigtinyós, com ho deixen ben clar les ordinacions, aquí aplegades, era el batlle, a instància de “los magnífichs senyors jurats i demes homens del consell general del lloc”, l’encarregat de promulgar aquestes ordenances, en forma de crides, i també d’exercir la justícia en l’àmbit local.

La visió tradicional proposa que, si bé jurats i consell de prohoms elaboraven aquestes ordinacions, era necessària la presència del batlle per a legitimar el procés. Així, el consell podria imposar bans (com prova el recull de Salvador Cardús), però tenien “la necesidad de hacerlo con voluntad y consentimiento del *baiulus*”, a més de comptar amb “percepción por este de una parte de las mulas o calonias que de ellos se seguían”.

L’ordinació: definició i procés de formació

Les ordinacions, també anomenades ordinaments o establiments, són “el conjunt de disposicions locals encaminades a donar endreça a la vida ciutadana, dictades per les seues autoritats locals, batlles, consellers, prohoms o mostaçafs”.¹² Francesc Carreras Candi, que les definia així, les distingeix, d’una banda, de les cartes de població i, d’una altra, dels privilegis i costums.

Es tracta, doncs, de normes emanades de les autoritats municipals, tal com s’escau en les que ens ocupen: gairebé mai el senyor n’imposava alguna, sinó que es limitava a lloar i ratificar les que li eren presentades.¹³ De fet, l’àmbit regulat per les ordinacions poc podia perjudicar els interessos senyoriais, que, si més no, sempre resulten salvats per la revisió prèvia a la seva promulgació efectiva.

Font i Rius defineix les ordinacions com “aquells cossos o conjunts de normes emanades de les autoritats populars del municipi, amb l’aprovació o conformitat de l’autoritat superior i destinades a l’ordenació del règim intern de la ciutat, vila o lloch”.¹⁴

El mateix autor diferencia tres fases en la formació de les ordinacions: elaboració dels textos, aprovació de la superioritat i publicació exterior.¹⁵

Anteriorment ja s’ha fet referència a la necessària aprovació del batlle per donar-hi validesa jurídica. Ara bé, no sempre calia una aprovació explícita:

¹² F. CARRERAS CANDI (1924), “Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya (segles XIII-XVIII)”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, volum XI, p. 293.

¹³ J. M. PONS GURI (1978), “Senyors i pagesos”, *Història de Catalunya*. Barcelona: J. Salvat Ed., p. 137.

¹⁴ J. M. FONT I RIUS, “El municipi català medieval...”, *El territori i les seves institucions històriques*, vol. I, p. 37.

¹⁵ J. M. FONT I RIUS, (1946) *Orígenes del régimen municipal de Cataluña*. Barcelona, p. 531.

el fet de la presència [...] del batlle en la reunió o consell de prohoms redactors de les ordinacions o en la seva publicació ulterior podria significar-ne una aprovació implícita per la jurisdicció superior.¹⁶

Finalment, calia la publicació exterior, en forma de crides “perquè ningú no en pogués al·legar ignorància”.¹⁷

En aquest període, a més de les formes de comunicació orals, predominants tant en les relacions interpersonals com en públic (predicacions, bans, etc.), es van desenvolupar els mitjans de comunicació escrits, i no solament manuscrits, sinó també impresos.

Per als ciutadans habitants de Puigtiñós, doncs, la màxima autoritat era l'abat de Santes Creus, el senyor amb jurisdicció i domini. Tenia un delegat al lloc: el batlle. Detenia el poder coactiu o policial i tenia certes facultats de control sobre els mateixos consellers i jurats. Es pot considerar el batlle com “l'element més característic del règim feudal català”.¹⁸

La institució comunal bàsica era el Consell, compost per quinze homes, que representaven paritàriament els estaments del poble: un jurat i quatre consellers per a cada mà (major, mitjana i menor).¹⁹ El Consell, a la casa de la vila i en presència del batlle, deliberava i decidia en els afers d'interès comú. Queda molt poc clar com s'escollien els consellers; probablement eren escollits pels jurats, els quals ho havien de ser pel sistema de cooptació, encara que no és impossible el recurs als compromissaris, a la insaculació o al nomenament per part del senyor.

Els textos no ho precisen, però ja permeten entendre que els consells oberts a tots els caps de casa no haurien existit sinó als inicis.²⁰

Sobretot cal tenir present que als municipis de règim baronial el senyor conservava una gran capacitat pràctica d'intervenció, que havia de fer valdre especialment per afavorir els consellers i els jurats més propicis als seus interessos.

Els jurats (cònsols o paers d'altres indrets) tenien, encara que sotmès al del batlle, un veritable poder executiu. Eren els primers magistrats del municipi en tant que entitat autònoma. Pels seus amplis poders d'inspecció i supervisió, són les autoritats més invocades a les ordinacions.

Administraven els béns comunals, les fundacions... Rebieu subsidis per tal de mantenir la dignitat del seu càrrec, i fins i tot un salari per a determinades gestions,

¹⁶ J. M. FONT I RIUS, “La potestat normativa...”, p. 143-148.

¹⁷ *Ibidem*, p. 145.

¹⁸ J. M. TORRAS I RIBÉ, *op. cit.*, p. 213.

¹⁹ “L'antiga divisió en mans, tradicional de la societat catalana, resulta ser un rígid exemple d'estamentalització”, *ibidem*, p. 36.

²⁰ L. G. de VALDEAVELLANO (1968), *Curso de Historia de las Instituciones Españolas*. Madrid, p. 551. També les veus “Concellers”, “Jurados”, “Bayle” i “Municipio”: *Diccionario de Historia de España*, Madrid, 1968, totes a cura de J. M. Font i Rius.

però abans d'acabar el seu any havien de retre comptes de la seva administració als nous jurats.

A més d'aquestes autoritats ordinàries, calia recórrer a l'arbitratge dels prohoms o bons homes en la majoria de les desavinences i conflictes (qüestions). Aquests individus d'experiència provada, desapassionats i imparcials, exercien una funció conciliadora basada en llur prestigi personal i en la bona voluntat dels litigants.²¹

Emetien judicis quasi sempre a petició d'aquests, i d'altres vegades perquè ho exigia la naturalesa del mateix conflicte (per exemple, quan se sospitava la parcialitat en les autoritats ordinàries); rebien un salari i podien tenir part en certs bans (multes).

Completaven l'estructura municipal uns oficis menors. Els mostassafs eren una mena d'agutzils que controlaven les mesures, el comerç (sobretot la carnisseria i el forn, que eren monopolis arrendats) i també vetllaven per la higiene pública.

El sagristà executava els bans relatius a l'església i al fossar, penava la blasfèmia i la violació del repòs festiu.

El sequier organitzava els torns de rec i les obres comunes en l'horta; el botiguer distribuïa el blat de llavor per sembrar-lo, comprat prèviament al comú; el carnisser era més pròpiament l'escorxador, encara que també podia vendre, s'ocupava de matar els animals que havien criat els veïns; el flequer o forner semblantment coïa al forn el pa que li duïen pastat els particulars.

També servien a la comunitat, i rebien salari del municipi, el mestre i el rector.

Les ordinacions, a més de fixar les diverses funcions d'autoritat i de govern, atenien també els procediments a seguir davant cada problema o cada qüestió plantejades.²²

Primordialment determinen els bans per cada una de les eventuals *males fetes*, la repressió de les quals corresponia a la comunitat. Pràcticament cada pàgina esmenta bans o multes per les infraccions més diverses: destrosses del bestiar, furt, danys a la propietat d'altri, molèsties als veïns, incidències...

Quan algú se sentia perjudicat en els seus drets havia de fer el seu *clam* (denúncia): acusar concretament algun culpable o bé fer començar una investigació que podia emprendre un interrogatori sota jurament dels sospitosos. L'objectiu que es volia assolir era la reparació del mal ocasionat, cosa que obligava a filar prim pel que fa a les responsabilitats, les circumstàncies atenuants, etc.

En un altre terreny, atesa l'extrema importància de la solidaritat corporativa o comunitària durant l'Antic Règim, no és gens estrany trobar ordinacions que obligaven tothom (els homes aptes per fer-ho) a prendre part en l'extinció de focs, o a presentar-se al toc o crit de "via fora", o a prestar jornal de vila per torn, o a repartir-se equitativament les tales o qüestions imposades.

²¹ J. M. FONT I RIUS (1946), *Orígenes del régimen...*

²² *Ibidem*.

Contingut de les Ordinacions

Font i Rius ha establert una classificació en els diversos treballs que ha dedicat als municipis medievals:²³ l'àmbit de la policia urbana (vialitat, disciplina de mercat, salubritat i ordre públic, salubritat i higiene, moralitat i bons costums) i l'àmbit de la policia rural.

DISCIPLINA DE MERCAT

Són nombroses les ordinacions d'aquest recull que es poden encabir en aquest àmbit. D'una banda, s'hi troben totes les que es refereixen a la reglamentació del mercat i la fira; d'altra banda, hi ha les que regulen els diferents oficis.

SALUBRITAT I ORDRE PÚBLIC

En aquest apartat hi destaquen les nombroses ordinacions referents a les armes, especialment per prohibir-ne l'entrada a la vila.

SALUBRITAT I HIGIENE

Dins aquest apartat hi destaquen les ordinacions que fan referència a les diverses pestes, sobretot en època moderna.

MORALITAT I BONS COSTUMS

Els jocs i les blasfèmies ocupen moltes de les ordinacions de l'època. Respecte al joc, s'intenta que només es jugui als llocs autoritzats. Aquest interès es creu que, més que per motius morals, es deu a qüestions més materials com ara l'arrendament anual del negoci del joc. També destaquen els juraments individuals o de manera col·lectiva que fan prometre no tornar a jugar.

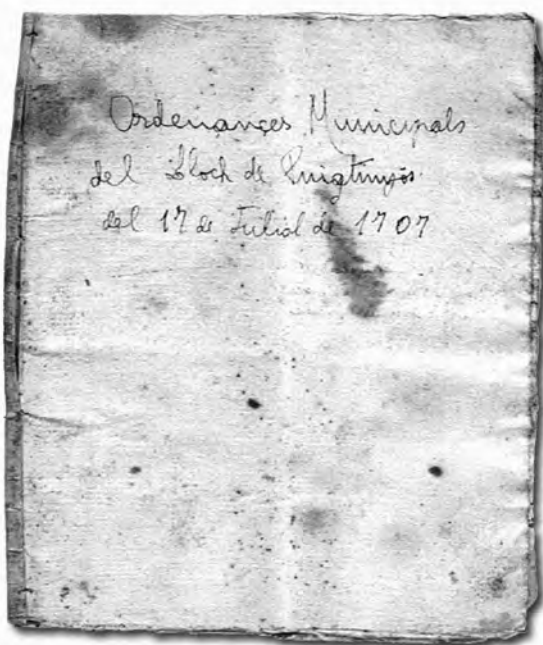
Un altre grup nodrit d'ordinacions s'ocupa de les blasfèmies. És lògic que, en una societat on el poder civil i el religiós estan íntimament entrelligats, el principal òrgan municipal dictés nombroses crides contra els blasfems.

POLICIA RURAL

El principal objecte de les crides, dins aquest àmbit, és el control del bestiar, especialment en relació amb les pastures, o, com recordava Font i Rius, "la preocupació per la integritat dels comunals veïnals, afíament de les heretats contigües, i en general la protecció de la propietat privada, amb vigilància i repressió de les intromissions de persones i bestiar en predis aliens".²⁴

²³ Per exemple, J. M. FONT I RIUS, "El municipi català medieval...", p. 40-41.

²⁴ J. M. FONT I RIUS, "El municipi català medieval...", p. 40-41.

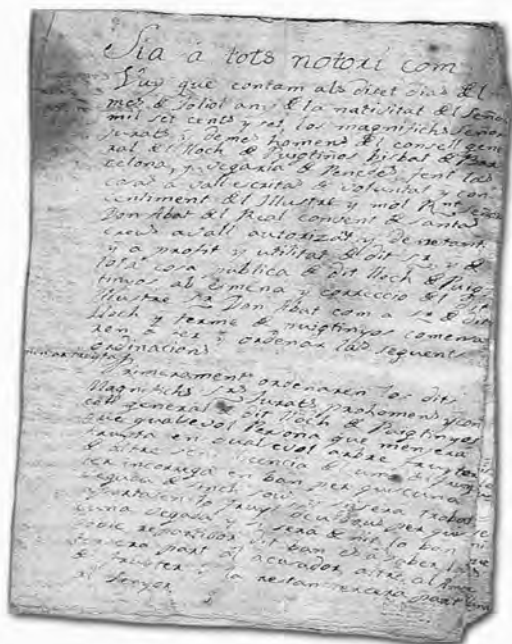

Primer full blanc on una mà moderna (que es pot identificar com la de Mn. Ramon Saborit i Comellas, que fou rector de Montferri de 1939 a 1943) escriví el títol "Ordenances Municipals de Puiginyós de 1707".

Aquestes Ordenances de Puiginyós de 1707 es troben en un quadern manuscrit que es guarda en l'arxiu particular de ca l'Ambrós de Montferri, propietat de Lluís Vives i Solé.

El quadern consta de deu fulls de 22 x 16 cm, cosits amb fil, dels quals els tres primers i l'últim estan en blanc. Els altres estan escrits en tinta de color sèpia, ben conservada; l'escriptura d'escriuà es clara i fàcilment llegible, sense gaires abreviatures.

La grafia és vacil·lant (Puiginyós/Puigtiñós, incidesca/insidesca, etc.). Dins cada una de les ordenances gairebé no hi ha puntuació ni accents. Per a cada ordenança es troba en el marge el títol corresponent subratllat. He procurat transcriure el text tal com es troba, sense cap intent de normalització o modernització de l'escriptura i de la puntuació (S.J. Josep Vives Solé).

La major part d'aquestes Ordinacions foren dictades per regular els aspectes relatius a la ramaderia i a l'agricultura: en aquest sentit, trobem normes referents a les vinyes i sembrats que ocupaven la major part dels llocs planers.

Pel que fa a la regulació de la ramaderia, les normes registrades al manuscrit se centren d'una manera especial a defensar els camps de les possibles malifetes que podria causar el bestiar.

Pel que fa a l'agricultura, es regulen les distàncies a les quals es poden plantar els arbres de la llanda del veí i la poda de branques d'arbres a la vora de llindes.

També es regulen aspectes de mercat, es castiguen les mesures i els pesos que són falsos, així com el fet de donar unes carns per altres. Hi és posada la multa corresponent amb la tercera part que sempre pertany al senyor.

Pel que fa a la propietat privada, hom regula extensament la protecció de les vinyes, horts, terres i conreus, per tal d'evitar que persones o bèsties trepitgin o passin per terres llaurades, molles per les pluges, etc.

Les multes van des del cinc sous fins als sis diners per cap en els animals de pèl i les lliures en els accessos als horts.

Sobre els forasters, es remet als bans de les seves respectives poblacions si les sancions són superiors a les establertes en aquestes ordenances.

Transcripció de les Ordinacions

Sia a tots notori com vuy que contam als diset del mes de Joliol any de la natiuitat del Señor mil set cents i set, los magnífichs señors jurats i demes homens del consell general del lloch de Puigtiños bisbat de Barcelona, y vegaria del Penedes, fent las cosas á vall escritas de voluntat i consentiment del Illustre y molt R^{te} Don Abat del Real convent de Santas Creus avall autoritza^{nt} y decretant a profit y utilitat de dit S^r y de tota cosa publica de dit lloch de Puigtiños ab esmena y correcció del dit Illustre Sr Don Abat com a S^r del dit lloch y terme de puigtiños comensaren a fer y ordenar las següents ordinacions.

Menjar fruyta

Primerament ordenaren los dits Magnífichs Srs Jurats prohomens y concell general de dit lloch de Puigtiños que qualsevol Persona que menjarà fruita en qualsevol arbre fruyter incorega en ban per quiscuna vegada de sinch sous, y si será trobat aportasen lo fruyt deu sous per quiscuna vegada y si será de nit lo ban²⁵ doble repartidor dit ban es à saber la tercera part al acusador, altre al Amo del fruyter y la restant part al Senyor.

²⁵ El ban era, a l'edat mitjana, la pena pecuniària que havia de pagar tothom que infringia una llei.

Adobar camins

Item ordenaren que tot cami de qualsevol sie dins lo terme de Puigtinyos que quiscu lo age de adobar²⁶ en sa enquantrada, i si lo dany del cami es gran aquells que tindran y posseiran terras en dita partida li agen de acontribuir y si entre las parts se movia questio en dit cas se age de adobar per aquells qui los jurats de dit lloch judicaran, de manament e comissio del S^r o com lo S^r voldrà.

Bestiar

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en tenir, ni menar ninguna bestia grossa en los horts ni regarals de altre sens llicencia del Amo del hort o regaral, y qui lo contrari farà incorrega en ban de sinch sous²⁷ per bestia, y de nit lo ban doble repartidor dit ban segons es acostumat.

Mala feta

Item ordenaren que qualsevol genero de avaria grossa que sera trobada en mala feta incidisca en ban de sinch sous per cada cap de avaria y per cada vegada seran trobat en mala feta. Y tocada la priemea oracio de la nit deu sous entes empero que si lo amo o aquell que rebra dany vol esmena que los jurats mitjensan jurament de comissio del S^r agen de judicar la mala feta.

Hera

Item ordenaren que qualsevol cavalcadura tan grossa com petita que sera trobada en las heras aventhi garbas o estan sembradas insidesca en ban de sinch sous per quiscun cap de avaria, y per cada vegada repertidor dit ban segons es acostumat.

Fer camins

Item, ordenaren que qualsevol persona que farà cami per qualsevol propietat del altri y passarà per aquella en blanor insidesca en ban de sinch sous repartidors las duas parts al Amo de la terra y la tersera part al S^r.

Rostolls casadors

Item ordenaren que qualsevol casador tant natural de dit lloch de Puigtinyos com furaster que passarà cassant per la horta de dit terme de Puigtiños passant per sembradas insidesca en ban de sinch sous repartidor las dos parts al Amo de la terra o fruyt, y la restant tercera part al S^r.

²⁶ Adobar camins: arranjar camins, feina que feien els piquers o picapedrers en l'època preindustrial.

²⁷ Els cinc sous eren una moneda d'argent que es va batre a diverses poblacions del Principat de Catalunya durant la Guerra dels Segadors. Valia la meitat de la moneda de cinc rals.

Gossos

Item ordenaren que qualsevol gos que será trobat cassar en sembrada de la horta insidesca en ban de sinch sous repartidor dit ban com sobre se ha dit per quiscuna vegada.

Tallar alsinas i pins á la soca

Item ordfenaren que ninguna persona sie atevida en tallar alsinar o pinar de altri en pena de sinch sous per quiscun arbre que tallará a la soca y per cada vegada los tallaran; y sots la mateixa pena no pugan fer lleña en bosc o alsinar de altri sens llicencia de son Amo. Y si lo dany será de major valor que la pena sia judicada á coneguda dels S^{rs} jurats de manament del S^r la qual pena si comesa será repartida las duas parts en aquell que rebrá lo dany, y la tercera part al señor per la excusió faedora.

Rostolls

Item ordenaren que ninguna persona sia atrevida metrer ningun genero de bestiar gros ni menut dins los rostolls tan de fasols com de sembradas estant aquells ab señal de cultiva en ban es á saber de avaria grossa per cada cap sinch sous y si es bestiar de pel o llana sis diners²⁸ per cap.

Tallar rames

Item ordenaren que ninguna persona sie atevida en tallar ninguna rama de Albes, Freixas o altres arbres sens llicencia del Amo dels arbres en pena de sinch sous y si lo tallen a la soca que lo dany se age de esmenar á coneguda dels S^{rs} jurats de manament del S^r repartidora dita pena segons se ha dit en lo capitol de las Alsinas.

Tallar rames de arbres fruyters

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en tallar rames de ningun arbre fruyter sens llicencia del Amo del arbre en pena de sinch sous per quiscuna rama tallada y si lo dany sera major que la pena se hage de judicar per los S^{rs} jurats de manament del S^r repartidora dita pena segons se ha dit en los dos antecedents capitols.

²⁸ El diner va ser la moneda de menys valor de l'Imperi carolingi, que va perdurar fins a l'època moderna en els sistemes monetaris que en deriven. A Catalunya, per exemple, en van encunyar Carlemany i Lluís el Piadós.

Amb l'afebliment del poder carolingi, s'inicia la moneda catalana pròpiament dita, amb l'aparició dels diners dels diferents comtats, que cada vegada tenien menys valor. A partir del 1612, com que el diner valia tan poc, es va generalitzar l'encunyació de múltiples superiors com el sou i la lliura, que al Principat van estar en circulació fins prou més enllà del 1714.

Llansar cogula

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en llansar ni posar cogula²⁹ ni llavor de aquella per camins regadals ni hort de altri sots pena de sinch sous per quiscuna vegada la qual si sera comesa sera repartida es á saber la tercera part al S^r altre al acusador y la altre en aquell qui pendra lo dany o ne podria pendrer.

Tender

Item ordenaren que tot tender que tinga mesuras falsas pena de sinch sous per quiscuna mesura si sera trobada falsa repartidora dita pena, la tercera part al S^r altre als S^{rs} mustesaps y la restant al acusador.

Flaquer

Item ordenaren que tot flaquer o flaquera que sera trobat tenir pa en frau que no abastará al just pes insidesca en pena de sinch sous y lo pa perdut repartidora dita pena en arabes [?] la una al S^r altre al acusador y si no hi ha acusador sino los mustasaps que las duas parts sian dels mostesaps.

Tavernera

Item ordenaren que tot tavarner o tavarnera que sien trobats en mesuras falsas insidesca en pena de sinch sous per cada mesura sera trobada en fals de la qual pena hege la tercera par el S^r, altre lo acusador, y l'altre los S^{rs} mostesaps.

Carnicer

Item ordenaren que tot carnicer que será trobat no donant lo dret de la carn incidisca en pena de sinch sous per cada pesada de carn perduda, y si li seran trobats pesos falsos insidesca en la mateixa pena de sinch sous que lo carnicer no puga inflar la carn amb la boca sots la mateix pena y que dit carnicer sie tingut i obligat en degollar la carn que tallarà a la carniceria de dia, y públicament sots la dita pena de sinch sous repartidoras ditas penas segons en los antecedents capitols está especificat.

Entrar en hort clos

Item ordenaren que qualsevol persona que entrerà en hort clos sens llicencia del Amo del hort insidesca en ban o pena de tres lliuras³⁰ moneda Barcelonesa de dia y si será de nit la pena doble repartidor dit ban segons es acostumat.

Regar

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en pendrer la aygua en aquell qui regará fins que aquell que regará [paraula taxada] tindrà primer la aygua en

²⁹ Cogula: herba dolenta.

³⁰ La lliura catalana equivalia a 400 grams i es dividia en 12 unces. 26 lliures catalanes eren una arrova.

son tros age acabat de regar sots pena de sinch sous y aquell qui regará quant aurá acabat de regar tenga obligació de tornarla a tapar y qui de ditas cosas fará lo contrari insidesca en pena de sinch sous la qual pena tinga lo S^r duas parts y lo acusador la restant part.

Plantar arbres

Item ordenaren que tothom qui plantará arbres que els tinga de plantar sis pams dins lo del seu y si naixen per si mateix y no seran dins los dits limits, quels tingan de tallar o arrencar i tornarlos dins los dits limits y los que vuy se troban plantats sien a coneguda del S^r y dels S^{rs} jurats si se han de tallar o no.

Administradors

Item ordenaren que tots y qualsevols Administradors de qualsevol ofici i carrech de dit lloc de Puigtiños sien tinguts obligats en donar bo y lleal compte de tot quan avian rebut per raho de llur carrech fins quatre mesos contadors del dia que aurá finit lo ofici en avant i fent lo contrari que ó hage de pagar de sos bens propis.

Cullir fruyta

Item ordenaren que ningua persona sie atrevida en cullir fruyta de arbres fruyters que las branques estesas pendents en sa propietat si no es a tan alt com abastará de terra ab las mans entes empero com los noguers donen gran danya als veyns ordenaren que quant lo noguer esterá vehí para que asistesca si voldrá a la propietat del qual las ramas del noguer esteran pendents y que los dos se hagen de partir les nous que cauran dins la propietat del vehi y si es que antes de batrer lo noguer per vent o pluja o per altre causa cauran las nous en la propietat del vehi que se hagen de partit igualment entre lo amo del noguer y lo vehi sots pena de sinch sous la qual pena sie adquirida so de las duas parts al S^r y la tercera part al acusador.

Travesar sembrats

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en passar ni travesar ninguna propietat que sie sembrada, ó y hage explet ó sie blan ni fer cami per ninguna propietat sots ban de deu sous per quiscuna vegada y de nit lo ban doble repartidor dit ban segons es acostumat.

Bestiar en los guarets

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en passar ni travesar ningun genro de bestiar gros ni menut per ningun guaret³¹ del dia que aura plogut fins sian

³¹ El guaret (també anomenat *goret*) és una pràctica agrícola ancestral per tal d'evitar esgotar el sòl, i estava lligada amb el sistema de rotació de conreus, especialment a l'agricultura de secà. Actualment està en regressió, ja que la disponibilitat de fertilitzants i la intensificació de l'agricultura

passats tres dias en pena o ban es á saber de bestiar de pel sis diners per cap. Del bestiar de llana quatre diners per cap y de la avaria grossa sinch sous per cap y sots la mateixa pena o ban ordenaren que no pugan entrar en part que se hage de cubrir formigues y goretz en pols repartidor dit ban segons es acostumat.

Bestiar per los rostolls

Item ordenaren que ninguna persona sia atrevida metre bestiar gros ni menut en los rostolls del dia que aurá plogut fins que tres dies naturals sien passats sots el ban acostumat. Y ab lo mateix ban ordenaren que ninguna persona puga metrer ningun genero de avaria en rostolls de altri que no sian passats tres dias despres que naurat tret les garbas repartidor dit ban ab la acostumada forma.

Bestiar per las vinyas

Item ordenaren que ninguna persona sia atrevida metrer bestiar gros ni menut per las viñas de altri sots ban de sinch sous per bestia grossa y sis diners per quiscun cap de bestiar tan de pel com de llana y de nit la pena doble; y aixi mateix que no pugan metrer lo bestiar en lo vermar a las vinyas que no sian passats dos dias depres que hauran vermat sots la mateixa pena repartidora i ban en la forma acostumada.

Herba [tatxat] Obras

Item ordenaren que tot vehi sie tingut ajudar al altre vehi que voldra obrar y fer parets medieneras fins á la primera cuberta baixa ó alta que sie y si la primera cuberta lo un voldrá continuar paret y lo altre no voldrá fer obras en dit cas que la paret fará a ge de posar senyal porque quan lo vehi vulle obrar y carregar sobre la paret medianera li hage de pagar la mitat del que costaria la paret judicada per dos mestres de casas presos de jurament.

Anar porchs per lo lloch

Item ordenaren que ninguna persona sia a dexas anar porch o porchs per lo lloc sens guarda sots pena de sinch sous per quiscun porch y per quiscuna vegada y de nit la pena doble repartidora dita pena so es de las duas parts al S^r y la tercera par al acusador.

Gallinas

Item ordenaren que qualsevol persona que trobará gallinas en son ort o en altre qualsevol possessio que facian dany que las pugan matar y mortas incontinent tingan obligació de donarlas a son amo.

permeten en molts casos prescindir-ne. La tècnica tradicional consisteix a deixar la terra sense cap conreu un any de cada dos. Per tal d'acumular aigua en el terra, s'hi fa un seguit de llaurades superficials al mateix temps que es deixa la terra nua, sense cap herba.

Bestiar enerri

Item ordenaren que tot bestiar que será trobat anar enerri gros ni menut y que sie en malafeta que pague el ban doble y si en las parts ahon será trobat enerri lo bestiar se enseñaran malas fetas aquell de qui será lo bestiar que anirà enerri tinga obligació de pagar la malafeta y sie tingut cercar o enseñar qui aura fet lo dany.

Item per llevar contradicció sobre los bestiar fench ordenat que lo bestiar sie dit anar esgarriat quant se trobará sens guarda, y si lo que trobará dit bestiar esgarriat enerri darà ab alta veu tres crits de qui es aquell bestiar y si la persona de qui es lo bestiar o lo pastor de aquell nos mostra y no li respon en dit cas lo bestiar sia tingut anar esgarriat o en erri.

Tirar pedras a las tauladas

Ítem ordenaren que ninguna persona puga tirar ninguna pedrada en taulada d'altri en pena de sinch sous repartidora dita pena una part al S^r altre al acusado y la altre al Amo de la taulada.

Ban de bestiar

Item ordenaren que lo ban del bestiar de pel sie sis diners per cap y lo bestiar de llana quatre diners per cap.

Ban o esmena

Item ordenaren que la persona que rebrá dany del bestiar tinga eleccio de prendre lo ban o la esmena que los S^{rs} jurats mitjensant jurament y de orde del S^r agen de judicar la malafeta.

Guardia

Item ordenaren que lo guardia de dit lloch no puga passar per sembradas ni viñas sots ban de sinch sous repartidor ab la forma acostumada.

Bestiar furester

Item ordenaren que qualsevol remat de bestiar foraster que será trobat dins lo dit terme de Puiginyos tocada la primera oració de la nit lo ban doble.

Bestiar pels canyars

Item ordenaren que ninguna persona sia atrevida metrer ningun genero de bestiar en ningun canyar en pena de vint sous per cada cap de avaria grossa de sis diners per [...].

Bestiar furester

Ítem ordenaren que qualsevol remat de bestiar furaster que serà trobat en mala feta antes de ser tocada la primera oració pague LO ban de sis diners per cap si serà

trobat tocada la dita primera oració LO ban doble repartidor dit ban es a saber en ters al S^r altre al acusador y lo altre al Amo de la propietat ques pendra lo dany.

Solregar

Item ordenaren que qualsevol persona que solregara ninguna propietat de altri donant dany insidesca en ban de deu sous per quiscuna vegada y si lo dany será major que la pena se hage de judicar per los S^{rs} jurats mitjensant jurament, repartidora dita pena o ban ab la forma acostumada.

Ban de furasters

Item ordenaren que si los furasters tenen mes crescut lo ban en sos termes que lo que esta ordenat y taxat en los del present lloch que quant als forasters incidiran en algun ban en el dit terme de Puigtiños que aquells paguen segons les ordinacions sues.

Cullir erba

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida en cullir erba en ningun sembrat sots pena de vint sous per quiscuna vegada y de nit lo ban doble repartidor lo dit ban so es lo ters al amo de la sembrada altre al acusador y altre al S^r.

Ban de oliveras i alsinà

[Manca el text; probablement és el que es troba després del que segueix.]

Bestiar per arbres fruyters

Item ordenare que tot genro de bestiar que entrar en arbrres fruyters sols sen veja un cap que se age de pagar lo ban de tot lo remat repartidor dit ban ab la forma acostumada.

Bestiar per plantadas

Item ordenaren que ningun genere de bestiar puga entrar en Plantada de oliveras y alsinà en pena del ban acostumat repartidor ab la forma acostumada.

Bestiar per cultivas

Item ordenaren que ninguna persona sie atrevida metrer ningun genere de bestiar en cultivas ensenyaladas desde lo dia de N^{ra} S^{ra} de setembre fins al dia de St March y en las que seran donadas dins lo dia de nostra senyora de mars sots lo ban acostumat repartidor el ters al S^r altre al acusador y altre al Amo de las cultiva.

Entrar porchs en lo fossar

Item ordenaren que qualsevol tucino que será trobat dins lo fossar insidesca en ban de sinch sous repartidor duas parts a la obra de la Iglesia y la tercera part de dit ban al senyor.

Agraïments

No vull acabar sense agrair la col·laboració de les diverses persones que han contribuït d'una manera o altra en la confecció d'aquest treball. En primer lloc, al sacerdot jesuïta Josep Vives, que va cedir les ordenances a l'Arxiu de Montferri i que és ahora autor de la transcripció; també a l'Albert Company i a l'Elisabeth Baldor, que m'han ajudat en la recerca documental.